

Saima 1 m.fl. i stadsdelarna Akalla och Husby

Konsekvensanalys av förslag till detaljplan

2020 03 19 rev. 2020 06 29

Nyréns Arkitektkontor

Saima 1 m.fl. i stadsdelarna Akalla och Husby Konsekvensanalys - kulturmiljö

2020-03-19 rev. 2020-06-29

PROJEKTINFORMATION

Konsekvensanalys av detaljplan för Saima 1 m.fl.
Akalla och Husby
2020-03-19 rev 2020-06-29

Beställare:
Veidekke Eiendom AB via Camilla Melbéus

Nyréns Arkitektkontor

Urban Nilsson, byggnadsantikvarie (Uppdragsansvarig)
Linda Thörner, byggnadsantikvarie
Fredrik Innerstedt, byggnadsantikvarie

Omslagsfoto och övriga nytagna foton: Nyréns om inte annat anges

Innehåll

1. Inledning	4
Bakgrund och syfte metod och upplägg Avgränsning och underlag Gällande lagrum <i>Plan- och bygglagen</i> <i>Kulturmiljölagen</i> Kulturhistorisk klassificering	
2.1 Historik	6
Förhistoria och militärhistoria Folkhemsvision	
2.2 Nulägesanalys	8
Övergripande struktur och karaktär Mark och landskap Spår av äldre strukturer Bebyggelse norr om Finlandsgatan <i>Kv. Karis</i> <i>Kv. Ekenäs</i> Bebyggelse söder om Finlandsgatan <i>Kv. Saima 1 och kv. Kotka 1</i> <i>Kv. Sveaborg, kv. Nystad, kv. Porkla, kv. Tromsö</i> Grönstruktur	
2.3 Kulturhistoriskt värde	12
Kulturhistoriska utgångspunkter Samhällshistoriska värden Miljömässiga och arkitektoniska värden	
3.1 Beskrivning av förslaget	14
Förslag till detaljplan för Kv. Saima 1 m.fl. Finlandsgata, Akalla Husby	

3.2 Konsekvenser för kulturmiljön	16
Stadsbyggnadsidén bakom Akalla och Husby Skogsbeklädd höjd mellan Finlandsgatan och Hanstavägen Husbyplatån - topografi och skogsbeklädd sluttning Kv. Saima 1 och kv. Kotka 1 - skogbevuxna sluttningar Förtätning i elektronikbyn	
4.1 Ta tillvara och utveckla	21
Källor	22
Litteratur Tidskrifter Internet Rapporter	

1. Inledning

Bakgrund och syfte

Syftet med detaljplanen är att göra ett tillägg till stadsdelarna Akalla och Husby med nya bostäder och verksamheter, en skola och förskolor som ska skapa en långsiktigt hållbar, attraktiv och levande stadsmiljö. Projektet bedöms kunna skapa cirka 1600 bostäder under förutsättning att kompletterande markanvisningar sker. Målet är att omvandla Finlandsgatan till en grönskande stadsgata där människor vill bo, arbeta, vistas och mötas.

Planarbetet sker i samverkan med mellan byggaktörer och Stockholm stad. Samtliga byggherrar har, via Veidekke Eiendom AB, gett Nyréns Arkitektkontor i uppdrag att göra en kulturhistorisk konsekvensanalys av strukturplanen med förslag på förtätning inom stadsdelarna.

Syftet med föreliggande konsekvensanalys är att tidigt tydliggöra förslagens påverkan på de kulturhistoriska värdena, så att byggaktörerna i möjligaste mån kan ta hänsyn till de kulturhistoriska värdena i stadsutvecklingen. I prioritering och avvägning mellan olika intressen ska besluten bygga på kunskap.

Metod och upplägg

Inledningsvis har en kortfattad kulturmiljöutredning tagits fram, sida 6-11. Kulturmiljöutredningen utgör i huvudsak en sammanställning av tidigare utredningar och befintligt material. Exempelvis har inga utökade arkivstudier genomförts. Detta kan dock bli aktuellt vid behov av fördjupningar i senare skede.

I konsekvensanalysen görs en bedömning av förslagens påverkan på kulturmiljön och stadsbilden. Konsekvensanalysen är tänkt att fungera som ett av planarbetets underlag.

Avgränsning och underlag

Påverkan på kulturmiljön beskrivs utifrån ett översiktligt material, dels den övergripande strukturplanen, dels utifrån ritningsmaterial, renderingar och skisser från varje byggaktör.

Som underlag till konsekvensanalysen har vi granskat de handlingar som varit tillgängliga via Byggnet. För fullständig förteckning se källförteckningen.

Gällande lagrum

Plan- och bygglagen

Enligt plan- och bygglagens 2 kap. 6 § så ska ”bebyggelse och byggnadsvev utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av god helhetsverkan”. Dessutom ska ”ändringar och tillägg i bebyggelsen göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas”.

Varsamhetskravet i plan- och bygglagen, d.v.s. 8 kap. 17 §, gäller vid ändring och flyttning av alla byggnader, oavsett eventuellt utpekande eller skydd i detaljplan.

Ingen detaljplan med skydds- eller varsamhetsbestämmelser finns inom området. Det är byggnadsnämnden som vid bygglov- och planärenden avgör om bebyggelsen kan anses vara särskilt värdefull och därmed omfattas av förvanskningförbudet, 18 kap. 13 §.

Ortofoto. Källa: Lantmäteriet och Stockholm stad.

Kulturmiljölagen

I stadsdelarna finns historiska lämningar av olika slag. De finns registrerade i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister, se sid 9. Fornlämningar är lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna. För att automatiskt skyddas av Kulturmiljölagen kap 2 ska lämningen vara tillkommen före 1850.

Länsstyrelserna har dock rätt att besluta om fornlämningsförklaring av yngre lämningar ifall de i övrigt uppfyller kriterierna för fornlämning. Det är förbjudet att utan tillstånd enligt kulturmiljölagen kap 2 rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

1. Inledning

Kulturhistorisk klassificering

Stockholms stadsmuseum har inventerat och klassificerat bebyggelsen i Akalla och Husby år 2000. Inventeringen och klassificeringen omfattar bebyggelse uppförd före och omkring 1990. Storgårdarnas gårdsmiljöer och parklekar är inte klassificerade.

Klassificeringen används i det dagliga arbetet inom Stockholms stads olika förvaltningar; i samband med detaljplanering, bygglovsprövning och rivningsansökningar. De olika klasserna kan kopplas till plan- och bygglagens varsamhetsbestämmelser och förbud mot förvanskning vid ändring (PBL kap 8:13, 8:14 och 8:17).

Ett mindre antal välbevarade eller särpräglade byggnadsmiljöer kring Nystadsparken, Lofotenparken och kontorsbyggnaderna från det sena 1980-talet norr om Finlandsgatan är grönklassade, vilket innebär att de utgör bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. I dessa fall gäller varsamhet vid ändring.

Byggnader som markeras med gult har en positiv betydelse för stadsbilden och/eller ett visst kulturhistoriskt värde.

Stockholms stads karta med Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering.
Källa: Stockholms stadsmuseum

2.1 Historik

Förhistoria och militärhistoria

Odlingslandskapet på Järvafältet har förhistoriska anor. Akallabygden har varit bebodd åtminstone sedan järnåldern. Namnet Akalla betyder "åkarlarnas by" och är en hänsyftning på läget invid Igelbäcken som under vikingatiden var en segelled av viss betydelse. Akalla by är känd sedan medeltiden och på 1500-talet fanns här tre gårdar. Manbyggnaderna till två av gårdarna finns kvar: Storgården från 1600-talet och Mellangården från slutet av 1700-talet, samt därtill ett flertal uthus. I Akallas del av norra Järva ligger till följd av detta också flera fornlämningar.

Husby gård bildades under 1800-talets första hälft genom sammanslagning av mark från gårdarna Akalla by och Granby gård. Husby var vid den tiden ett torp under Akalla. Namnet tyder dock på en mycket äldre historia; husbyar var under vikingatid och medeltid namnet på de gårdar där konungens tjänsteman bodde.

De äldsta delarna från Husby gård uppges vara uppförda under tidigt 1800-tal. Huvudbyggnaden kan dokumenteras till 1840-talet men det är troligt att den är äldre. Intill Husby gård finns ett gravfält från järnåldern.

1905 inköptes Järvafältet av staten för att brukas som militärt övningsområde. Området användes bland annat av Svea livgarde och Svea artilleriregemente (A1). Järvafältet var då beläget i socknarna Spånga, Sollentuna, Solna och Järfälla. I april 1970 lämnade militären området och en minnessten påminner om den militära historien på Järvafältet.

Folkhemsvision

Första gången Järvafältet aktualiserades för civil användning var i slutet av 1940-talet när Stockholms stad inkorporerade Spånga. Vid denna tid gjorde även Solna stad och Sundbyberg anspråk på att få nyttja Järvafältet för framtida bostadsbebyggelse. På 1950-talet blev frågan allt mer angelägen för Stockholms stad. Bostadsutbyggnaden i de södra och västra förortererna, längs de nya tunnelbanelinjerna var snart fullt utnyttjade och Järvafältet var det enda större jungfruliga markområde som återstod inom stadens gränser.

Ortofoto från ca. 1960 och ekonomiska kartan över Norra Järva 1951 visar hur de blivande stadsdelarna till största delen bestod av obebyggd skogsmark.

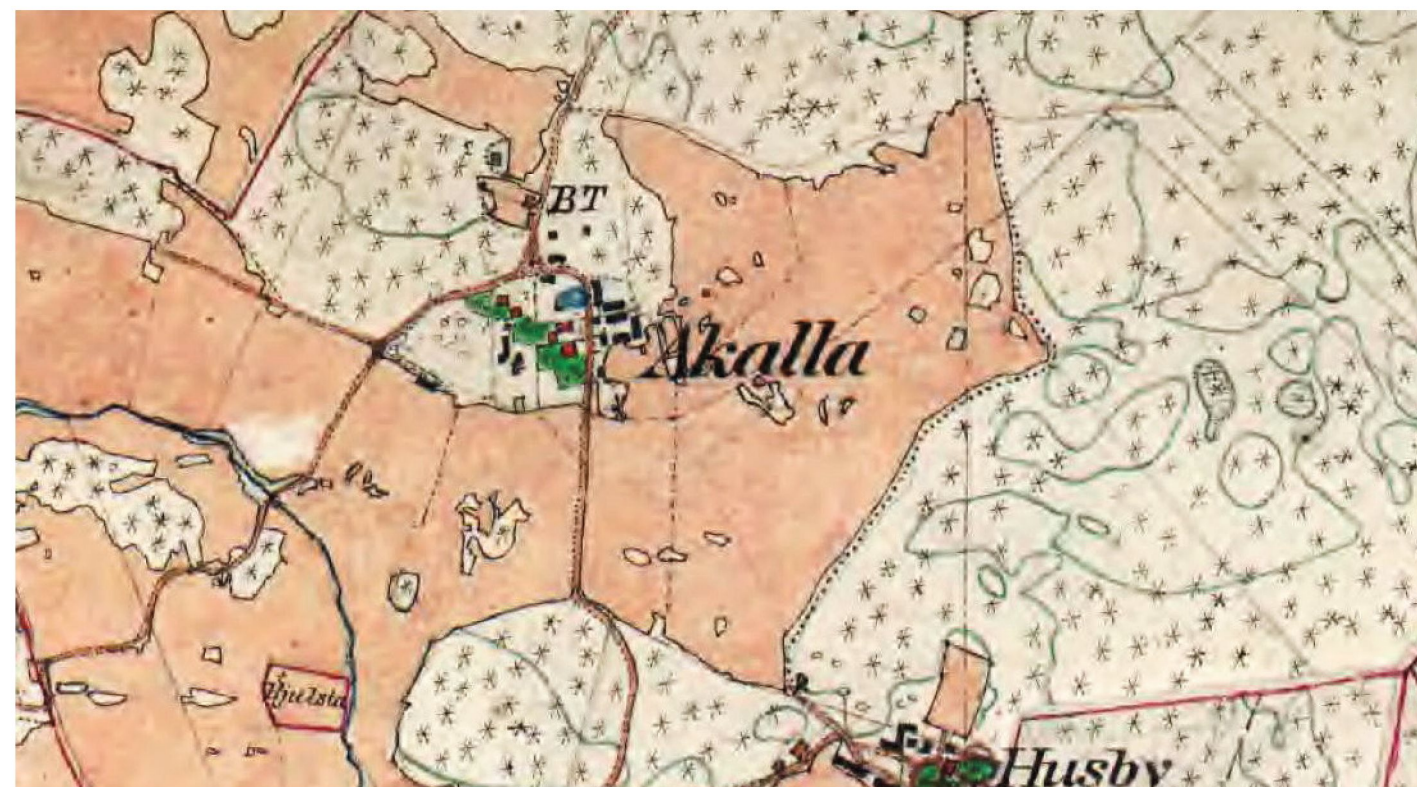
År 1962 presenterade den socialdemokratiska regeringen den så kallade "Järvabomben" som innebar att Järvafältet skulle disponeras för bostäder för ca 160 000 människor. Södra Järvafältet, det vill säga Rinkeby och Tensta, byggdes ut först. Regionplanekontoret hade börjat utarbeta den första dispositionsplanen för Järvafältet under tidigt 1960-tal och ett preliminärt förslag till generalplan för Södra Järva, Tensta – Rinkeby, presenterades 1963 och antogs 1965. Stadsdelarna kom under de följande åren att byggas ut mycket snabbt. Hösten 1967 flyttade de första hyresgästerna in i Tensta.

Endast två år senare, 1969, upprättades en generalplan för Kista, Husby och Akalla på Norra Järvafältet. Planen upprättades av Torsten Westman, Sven Lundberg och Igor Dergalin, m.fl. på Stockholms stadsbyggnadskontor. Den stadfästes av Kungl. Maj:t i april 1971. Resultatet av planerna blev de nya sammanhängande stadsdelarna Kista, Husby och Akalla. En större centrumläggning förlades till Kista, medan Husby och Akalla fick mindre stadsdelscentrum kring tunnelbanestationerna. Husby var den första av stadsdelarna som började byggas.

Ovan:
Ortofoto ca 1960
Källa: Lantmäteriet och Stockholm stad.

Nedan:
Häradsekonomiska kartan, 1901.
Källa: Lantmäteriet.

2.1 Historik

1.

2.

3.

4.

Planen var från början uppdelad i tydliga och separerade bostads-, arbets- och trafikområden. Planeringen och byggandet kan delvis ses som ett svar på den kritik som riktats mot det nyss uppförda Rinkeby och Tensta. Norra Järva planerades därför så att infrastruktur och service skulle vara färdigbyggd samtidigt med bostäderna, planeringen reducerade även antalet byggherrar och gav dem långtgående samordningsuppgifter. Akallas områdesplan fastslogs 1971 och utbyggnaden skedde mellan 1973 och 1978. Tunnelbanan till Akalla färdigställdes 1977.

Svenska Bostäder AB var en av de största byggaktörerna i området och Husby-Akalla är Svenska Bostäders genom tiderna största bostadsprojekt med nästan 6 000 lägenheter. På uppdrag av Stockholms stad byggde företaget också servicehus för pensionärer, samt stadsdelscentrum med kommersiella lokaler, service- och träfflokaler.

1. Akalla by, 1966.
Källa: Stockholms stadsmuseum.
Fotograf Roland Odlander.

2. Akalla by, storgårdens manbyggnad, 1963.
Källa: Stockholms stadsmuseum.
Fotograf: Henrik Ahnlund.

3. Husby-Akalla.
Källa: Svenska bostäder.

4. Husby-Akalla.
Källa: Svenska bostäder.

Till höger:
Akalla och Husby, Akalla by, mot norr. 2010.
Källa: Kulturmiljöbild
Fotograf: Jan Augustsson.

2.2 Nulägesbeskrivning

Övergripande struktur och karaktär

Huvudtanken i generalplanen från 1969 var att de tre planerade stadsdelarna Akalla, Husby och Kista skulle bilda en sammanhängande bandstad men med sinsemellan delvis olika utformning. Hela området länkas därför samman av ett genomgående gångstråk där framförallt serviceanläggningar är koncentrerad. I sina övergripande strukturer är denna idé fortfarande möjlig att uppleva.

Stadsdelarna uppvisar en helt igenom utförd funktions- och trafikseparering, med arbetsplatser i norr och bostadskvarter i söder. Enligt de ursprungliga planerna så skulle storskaliga arbetsplatsområden fungera som bullerskydd mot trafiklederna norr om stadsdelarna. Arbetsplatsområdena finns idag bara i norra Akalla och i norra Kista, men i liten grad även i Husby.

De olika bostadskvarteren avdelas genom ett sammanhängande gång- och servicestråk. Stråket består bland annat av tunnelbanestationer, butiker, skolor, kyrka m.m., som löper genom alla tre stadsdelarna. Vid servicestråket finns den högsta och mest koncentrerade bebyggelsen. I söder, mot Järvafältet, finns lägre bostadshus.

Framträdande i området är de tydliga gårdsbildningarna, *storgårdskvarteren*, som upprepas med små variationer och vänder sina huvudfasader in mot gårdarna. Det bidrar till en sluten bostadsbebyggelse mot norr. Karaktäristiskt för dessa storgårdar är att de är försedda med planteringar, buskage och gräsytor. Gårdarna norr om servicestråket i Akalla och delvis i Husby är från början planlagda som parker och inte som gårdar.

Kontorsbyggnaderna i det norra arbetsplatsområdet, "*elektronikbyn*", norr om Finlandsgatan har en annorlunda struktur och mer varierande planformer.

Mellan de större kvarteren och sammanhängande byggnadsvolymer finns parkeringshus och andra låga komplementbyggnader ofta i en våning.

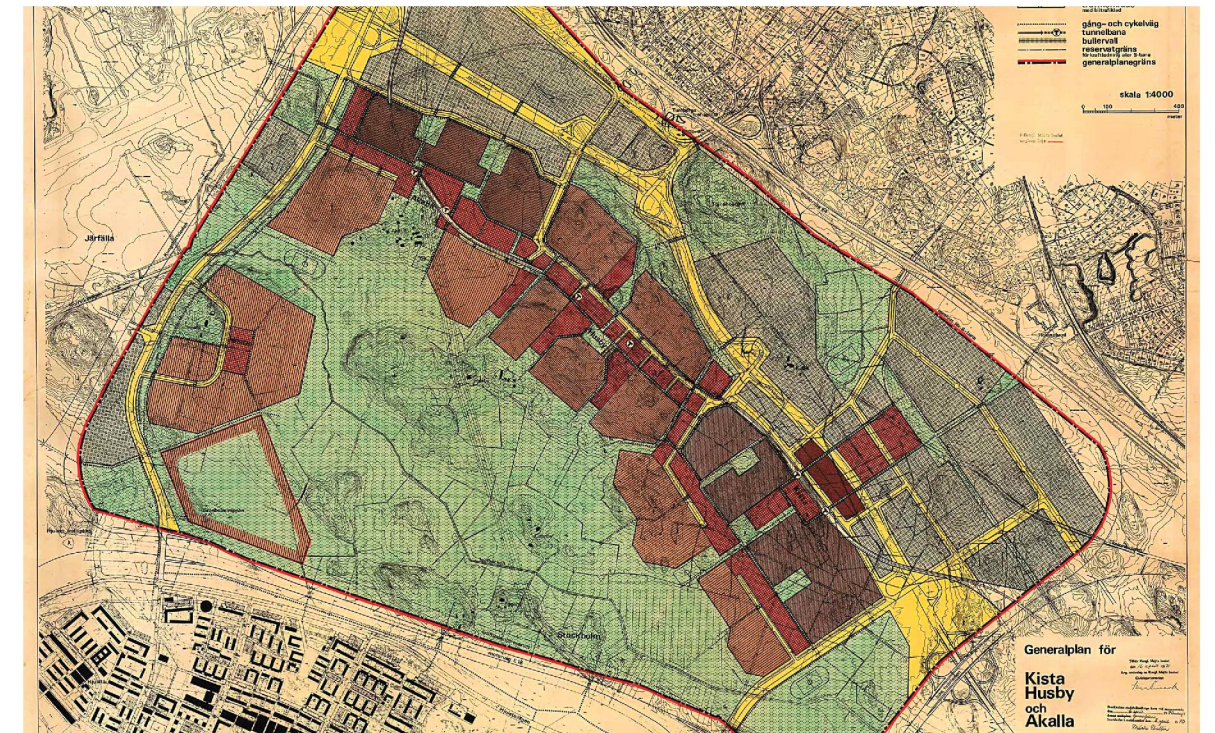
Som ett svar på kritiken mot de nya stadsdelarna i Södra Järva, Kista och Rinkeby, samt framförallt hanteringen av dess yttre miljö, så lämnade planförfattarna dessutom fler grönytor i direkt anslutning till bebyggelsen.

Mark och landskap

Befintliga gröna kilar är ett framträdande inslag i stadsplaneringen och var tänkta att fungera som portar till Järva storstadspark. De innebär en förbindelse mellan bostadskvarteren och centrumbebyggelsen och Järvafältet. De tar sig idag uttryck i förhållandevis öppna stråk.

Söder om Akalla och Husby ligger det stora friområdet Järvafältet som ingår i Igelbäckens kulturresevat. Området utgör en välbevarad rest av odlingslandskapet som det såg ut i början av 1900-talet.

Inne i och mellan kvarteren finns sparade skogspartier som går in i bostadsområdena. Under bygget tilläts byggmaskiner inte att komma utanför yttersta husfasad, vilket gör att skogen i vissa fall når ända fram till husknuten. Detta har resulterat i grönytor direkt i anslutning till bostadsbebyggelsen. I anslutning till de gröna kilarna ligger i flera fall låga byggnader, såsom skolor och andra gemensamma lokaler.

Generalplan över området från 1969.
Källa: Stadsarkivet.

I övrigt återfinns gröna områden ofta på höjder och/eller i branter inom området vilket ger en skyddad miljö både visuellt och bullermässigt. Särskilt värdefulla träd, tallar, och växtlighet finns också. Området öster om kvarteret Ekenäs på Akalla 4:1 består av en obebyggd skogbevuxen kulle.

Den strikta trafiksepareringen i den ursprungliga planeringen har gjort att bostadsgårdarna även idag är trafikfria. Bostadsgårdarna, ursprungligen planlagda som park, är utförda med låga byggnader, murar, plank, staket, trädgårdsanläggningar. Där finns även lekplatser med lekredskap, sandlådor och fasta sittbänkar. Växtligheten består bland annat av sparade trädgrupperingar, trädplanteringar, buskage och gräsytor. Gångvägarna är hårdgjorda med asfalt och i vissa fall betongplattor i mönsterläggning.

Spår av äldre strukturer

Hanstaskogen och Hansta naturreservat avgränsar Akalla i väster.

Endast en fornlämning finns inom det planerade området. En stensättning, RAÅ Spånga 453:1, L2014:8130, som ligger på Akalla 4:1 i grönområdet i den nordöstra delen av området.

Söder om Saima 1, på gårdsbildningen till bebyggelsen inom kvarteret Sveaborg finns ett gravfält i form av stensättningar, RAÅ Spånga 257:1, L2013:1058.

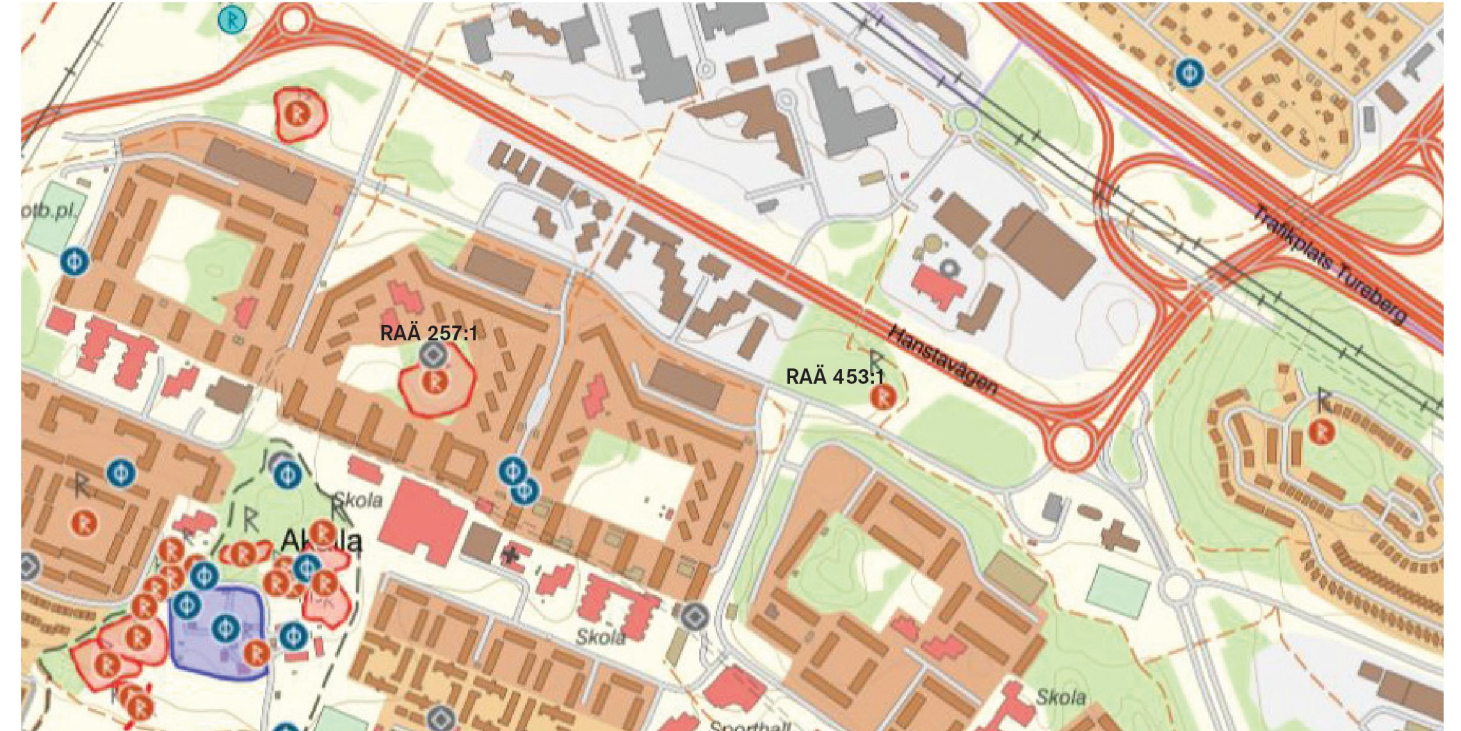
Söder om kvarteret Sveaborg ligger en större koncentration av lämningar i anslutning till Akalla by, i form av gravfält, stensättningar men även hägnader och hållristningar m.m.

Inom ett större närområde till planen finns Hästa gård, Akalla by och Granholmstoppen. Dessa består bland annat av flera gravfält, boplatslämningar och stensättningar.

2.2 Nulägesbeskrivning

Akalla centrum, foto mot norr från Akalla by.

Fornsök 2020, RAÄ

Bebyggelse norr om Finlandsgatan

Den ursprungliga funktions- och trafiksepareringen i området har även haft stor påverkan på utformningen av bebyggelsen i området, vilket fortfarande idag kan upplevas.

I den nordligaste delen av området, norr om Finlandsgatan, ligger ett arbetsplatsområde, den så kallade "elektronikbyn", med koppling till Kista. Arbetsplatsområdet består av friliggande kontorshus, 3-6 våningar höga, framförallt uppförda av prefabricerad betong med ljusa/vita fasader. Ett par hus har röda tegelfasader och två byggnader har fasader av glas. Generellt karaktäriseras kontorsbyggnaderna i elektronikbyn av mer oregelbundna och varierande planformer i jämförelse med bostadshusen söder om Finlandsgatan.

Infart till området sker från Finlandsgatan i söder. Parkeringsplatser finns mellan husen, men flera av byggnaderna har dessutom garage och lastinfaller i sina suterrängvåningar. Marken i området är mestadels asfalterad, med symmetriskt planterade lövträd och klippta buskar. I väster övergår elektronikbyn, via hårdgjorda uppställningsytor/parkering till ett grönområde och därefter ytterligare kontors- och industrifastigheter. I norr skiljer en smal grässträng anläggningen från Hanstavägen. I söder löper ett cykel- och gångstråk intill Finlandsgatan.

Kv. Karis

I kvarteret Karis uppfördes på sent 1980-tal ett centrum för arbetsplatsområdet i norra Akalla. Fyra kontorshus kompletteras av ett parkeringshus och en restaurang- och kontorsbyggnad. Det senare har förbindelsegångar i luften med två av kontorshusen. I bottenvåningarna finns butikslokaler och marken är bearbetad runt husen. Genom terrasseringar och markbeläggning med röd betongsten skiljer ytorna närmast dessa byggnader ut sig. Kontorsbyggnaden på Karis 6 är uppförd efter 1990. De välgestaltade kontorshusen har alla olika planform och är uppförda med tidstypiska material. Exempelvis restaurang- och kontorsbyggnadens listverk i olikfärgad aluminium vilken indelar fönsterplaceringen i rätvinkliga romber, med delvis speglade fönster. En lek med geometriska former.

Kv. Ekenäs

Kontorskomplex som består av en likartad grupp med fyra hus uppförda åren kring 1990. Karaktäristiskt är de vita fasaderna med regelbundna fönster och kvadratisk mönstrade fasader samt de plåtklädda sadeltaken. Kvarteret innehåller även tre hus uppförda på 2000-talet, och som delvis anpassats efter kvarterets ljusa fasader men är utförda med platta tak och en större del glasade fasader, de senare framförallt mot Hanstavägen i norr. Även i detta kvarter finns byggnader med karaktäristiska förbindelsegångar i luften mellan byggnaderna.

2.2 Nulägesbeskrivning

Kv. Karis 4

Kv. Stavanger och Tromsö

Kv. Stavanger

Kv. Kotka 1

Bebyggelse söder om Finlandsgatan

Kv. Saima 1 och Kv. Kotka 1

Närmast söder om Finlandsgatan ligger två långsträckta parkeringshus. Byggnaderna är uppförda i en kombination av råa betongelement och enkla träskärmar.

Kv. Sveaborg, kv. Nystad, kv. Porkla, kv. Tromsö

Söder om Finlandsgatan ligger Akallas och Husbys huvudsakliga bostadsbebyggelse. Bebyggelsen delas in i två större områden genom ett gång- och servicestråk. Sibeliusgången (Akalla), Edvard Griegsgången (Husby) och Ärvingegången (Kista) är det stråk som löper genom alla tre stadsdelarna. Vid detta stråk är stadsdelarnas högsta bebyggelse koncentrerad.

Fyra storgårdsliknande kvarter bildas söder om Finlandsgatan: Kv. Sveaborg, kv. Nystad, kv. Porkala, kv. Tromsö. Alla är utförda med ett tydligt gårdsrum i centrum för kvarteren. Samtliga storgårdsliknande kvarter har gemensam grundutformning med vissa mindre avvikelser på grund av specifika topografiska förhållanden på platsen. De är alla trafikfria, med hårdgjorda gångvägar och omväxlande en sluten/öppen samt låg/hög bebyggelse. Takfoten är jämn även vid höjdskillnader. I plan är de framförallt öppna i gårdarnas hörn.

Kvarteren Sveaborg och Nystad består av en blandad bebyggelse: Det finns tre tydliga byggnadstyper, en yttre ring av lamellhus i ca 6 våningar som löper i stora bågar kring grupper med tvåvåningsradhus och en stor inre grönyta med både utsparat natur och anlagd park. De höga skivhusen markerar centrumstråket.

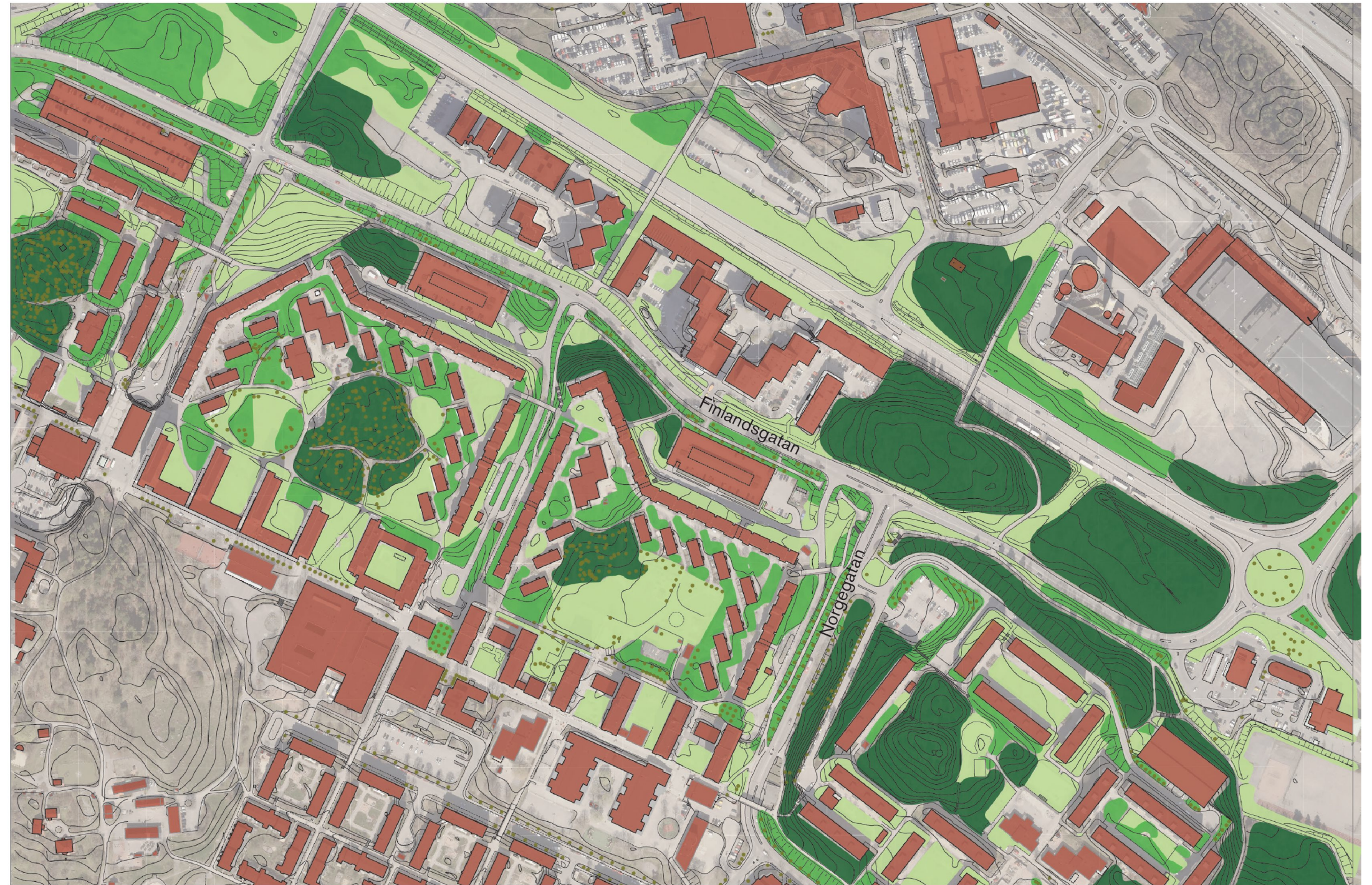
Varje storgårdsliknande kvarter innehåller tre skivhus som omväxlande är något förskjutna eller vinklade. Husen har regelbundna markeringar i fasaden i form av fördjupningar och/eller utskjutande delar i fasaden. De inre gårdsrummen innehåller även lekpark med förskolor och samlingslokaler för boende. I de storgårdsliknande kvarterens södra delar avgränsas kvarteren av höghusraden längs centrumstråket. Söder om denna koncentrerade bebyggelse, mot Järvafältet, ligger lägre bostadshus.

Områdets skivhus har putsats i milda ljusgula och ljusrosa nyanser medan radhusen är vita. Byggnaderna har en medveten kulörsättning - "Akalla-mönstret": de högre husen har kraftigare färger och de lägre är ljusare. Denna princip utgör ett av de inslag som ger området stora stadsbildsmässiga värden.

2.2 Nulägesbeskrivning

Grönstruktur

I Akalla och Husby är topografin och naturen varierad vilket resulterar i gröna ytor av olika karaktär. Gröna kilar förbinder stadsdelarna med Järvafältet vilket ger god tillgång till naturmark i området och skapar variation i den stora skalan. Längs med Finlandsgatan finns flera skogbevuxna sluttningar, viktiga för upplevelsen av bebyggelsen. Mellan Finlandsgatan och Hanstavägen ligger en större skogbevuxen höjd som idag fungerar som en skyddande barriär mot den trafikerade Hanstavägen.

Slutet skogsparti

Halvöppen parkskog, parkridå eller trädgårdar

Öppen vegetation/gräsytor

Hårdgjorda ytor

2.3 Kulturhistoriskt värde

Kulturhistoriska utgångspunkter

Utredningen har utförts med utgångspunkt i ett kulturhistoriskt perspektiv där alla byggnader, platser och miljöer som aktivt formats av människan definieras som kulturobjekt. Vilka kulturobjekt i form av byggnader, platser och miljöer som tillskrivs kulturhistoriskt värde beror på vilken kunskap och upplevelse de anses kunna förmedla, samt på hur välbevarade och tydliga de framstår.

Traditionellt identifieras kulturhistoriska värden utifrån två perspektiv: en bebyggd miljö som källa till kunskap om historien, respektive en bebyggd miljö som källa till upplevelse av historien. Som källa till kunskap om historien fungerar miljöer som ett fysiskt dokument som berättar till exempel om en viss tids samhällsanda, arkitektur, byggnadsteknik eller material. Miljöer som källa till upplevelse av historien bärs t.ex. av byggnaders eller miljöers arkitektoniska uttryck, dess material och konstnärliga gestaltning. Bebyggelsen och dess struktur inom området kan berätta om sin tids stadsplanering, arkitektur och sociala förhållanden, men också i en vidare bemärkelse om den sena delen av det svenska folkhemsbygget och den sociala bostadspolitik som bedrevs.

Samhällshistoriska värden

Nya lösningar i förortsbyggandet

Planeringsprincipen för Norra Järva har stora stadsplaneringshistoriska och samhällshistoriska värden. Den är ett uttryck för det tidiga 1970-talets strävan att söka nya lösningar i stadsbyggandet. Ambitionen var att uppföra bostadsområden som både till innehåll och struktur var annorlunda än det som byggts tidigare: varierande hustyper och hushöjder, med ombonade och skyddade utemiljöer. Att bostadshusens entréfasader vänder sig mot det inre av gårdarna är ett tydligt uttryck för detta.

Bilsamhället präglar planeringen

Den strikta trafiksepareringen är typisk för tidens stadsplanering och visar på en tydlig eftergift för bilsamhället. Finlandsgatan är delvis ett uttryck och resultat av denna uppdelning mellan fotgängare och bilister. Uppdelningen innebär en frihet för fotgängare, som rör sig "ovanför" trafiken på broar, eller via tunnlar under vägen etc.

Vy mot nordväst, från Kotkagatan. Till vänster skivhus i Kv. Nystad till höger skogbevuxen slänt.
Foto: Februari 2020.

Miljömässiga och arkitektoniska värden

Modernistisk gestaltning med för tiden annorlunda detaljer.

Placeringen och utförandet av den blandade bebyggelsen i storgårdskvarteren är unik, exempelvis det sätt som skivhusen löper i stora bågar kring grupper med tvåvåningsradhus. Bebyggelsen har i sina detaljer stora arkitektoniska och arkitekturhistoriska värden. Arkitekten Lars Bryde (Sveaborg, Nystad) gav byggnaderna en sparsmakad modernistisk gestaltning med många välgestaltade och för tiden annorlunda detaljer, exempel på detta är radhusens särpräglade fönstersättning, utformning av burspråk, entrépartier. Skivhusens dramatiska takuppbyggnader för hissar har ett högt miljömässigt och arkitektoniskt värde, via ömsom infällda och utskjutande trapphus i fasaderna och med balkonger på båda sidor trapphuset mot gården. De infällda trapphusen skapar en tydlig uppdelning av fasaderna.

Även skivhusen i kvarteren Stavanger och Tromsö har arkitektoniska och arkitekturhistoriska värden som det är viktigt att värna. Området på Husby-platån har stort värde för stadsbilden eftersom husen ligger på högre mark och alltså är synliga i landskapet. Lamellhusen längs med Sibeliusgången och Edvard Griegsgången utgör en integrerad del av den ryggrad med högre byggnader som löper från väster till öster genom Akalla och Husby.

Vy österut. Gångväg vid skogbevuxen sluttning, nedanför Stavangergatan vid Finlandsgatans östra ände.
Foto: Februari 2020.

Postmoderna inslag i arbetsplatsområdet

Bebyggelsen i det norra arbetsplatsområdet, elektronikbyn, har ett visst samhällshistoriskt värde som en del i stadsplaneringens övergripande idé - som en utveckling av ABC-staden. I övrigt har kontors- och restaurangbyggnaden med den stjärnformade planformen, tillsammans med kontorsbyggnaderna på fastigheterna Karis 3-4 stort arkitektoniskt och arkitekturhistoriskt värde. Den stjärnformade kontorsbyggnaden ligger vid Hanstavägen och har en särpräglad form som är representativ för 1980-talets postmodernistiska formvilja.

Vy söderut över Finlandsgatan. Skogsparti framför skrivhusen i Kv. Nystad.
Foto: Februari 2020.

Byggande och markplanering som bevarar grönområden

Trots tidens industrialiserade byggande har stor hänsyn tagits till de lokala topografiska förhållandena och landskapet, vilket bland annat innebär att flera av de äldre grönområdena såsom exempelvis skogsbackar medvetet har sparats. Dessa gröna avsnitt visar på de historiska förhållandena på platsen, såsom odlingslandskapets förhistoria. Kontrasterna mellan modernismens bebyggelse och de sparade gröna ytor i varje kvarter, speglar 1970-talet avvägningar och är därmed av stort samhällshistoriskt men också miljö- och landskapsmässigt värde. Sammantaget utgör de helhetsmiljöer med lång historisk kontinuitet. Gränserna mellan olika karaktärer i landskapet: gårdar, öppna marker och skog är av hög känslighet och upplevelsen av dessa gränser är viktig att bevara vid framtida förändringar.

2.3 Kulturhistoriskt värde

Ovan: Detalj av skivhusfasader i Kv. Sveaborg.

Nedan: Skogsparti intill skivhusen i Kv. Sveaborg. Till höger skymtar Kv. Porkala.

Foto: Februari 2020.

Ovan: Vy över skivhusen i Kv. Sveaborg. Framför i bilden ett parkeringshus på fastigheten Saima 1.

Nedan: Skogsparti med gångväg nedanför Stavangergatan.

Foto: Februari 2020.

3.1 Beskrivning av förslaget

Förslag till detaljplan för Kv Saima 1 m.fl. Finlandsgatan, Akalla/Husby

Syftet med detaljplan Saima 1 m.fl. är att göra ett tillägg till stadsdelarna Akalla och Husby med nya bostäder och verksamheter, skola och förskolor som ska skapa en långsiktigt hållbar, attraktiv och levande stadsmiljö. Projektet bedöms kunna skapa ca. 1600 bostäder. Ett mål är att omvandla Finlandsgatan till en grönskande stadsgata där människor vill bo, arbeta, vistas och mötas.

Förslaget innebär bland annat att stadsgatan utformas som ett attraktivt offentligt rum med en framkomlig och säker stadstrafik för gång, cykel och bil. Utvecklingen av området innebär en ny typ av stadsmiljö för Akalla med till exempel byggnader som vänder entréer och lokaler mot gatan. Grunden i förslaget bygger på slutna kvarter som förväntas kunna ge tydliga gränser mellan privat och offentligt. Inom det befintliga arbetsplatsområdet norr om Finlandsgatan kommer delar av kontorsbyggnaderna byggas till med ytterligare kontor och verksamhetsyta. I bostadshusens bottenvåningar planeras för lokaler för centrumändamål. Med syfte att skapa en variationsrik gata med möjlighet till liv och rörelse samt en långsiktigt hållbar stadsbyggnad.

Gaturummen ska samla alla trafikslag och inte innebära en trafikseparering likt den ursprungliga planen från 1970-talet. Ett övergripande syfte med föreslagen omvandling av Finlandsgatan är också att länka samman bandstaden med ytterligare ett gemensamt stråk, det vill säga norra Akalla och Husby med Kista, via Dalhagens skola. I linje med detta kommer även Norgegatan förlängas till Hanstavägen för att undvika genomfartstrafik på Finlandsgatan.

Grunden för den nya stadstypen utgår ifrån ett gaturum som tydligt avgränsas av byggnadernas fasader. Större delen av området föreslås därför att utgöras av slutna kvarter med tydliga gränser mellan privat och offentligt. Syftet är att byggnadernas placering vid gata ska bilda ett tydligt stadsrum. I mötet med Husbys höjd och gröna slänter anpassas byggnadstypologin till punkthus i slänt. Förslaget visar som helhet en förtätad kvartersstruktur med utvidgade bostadskvarter.

Den generella byggnadshöjden är sex till sju våningar i en totalt sett varierad men jämn skala mot Finlandsgatan och Norgegatan. Med inslag av lägre våningsantal i några kvarter. Enligt projektet är det viktigt att sockelvåningarna utformas på ett sätt som skiljer ut sig från övriga fasader; i ett avvikande material som ska vara slittåligt och av hög kvalitet. Även entréer ska vara tydliga, ofta med indrag från gata. Färgsättningen av ny bebyggelse ska enligt förslaget anknyta till en klassisk färgskala som bygger på traditionella pigment; ockra, terra, umbra och kromoxidgrönt, vilken knyter an till platsen men också kännetecknar färgsättningen i Stockholms innerstad. Vid möten med befintlig bebyggelse ska färgsättningen anpassas för att harmoniera med befintliga byggnader.

De nya stråken och gatorna föreslås få karaktär av grönskande stadsgator bland annat genom att alléplantering. Ny bebyggelse utformas för att förtydliga kopplingen mellan befintlig parkstruktur i Akalla och Husby men också skapa förutsättningar för grönområden att utvecklas till nya trivsamma parker.

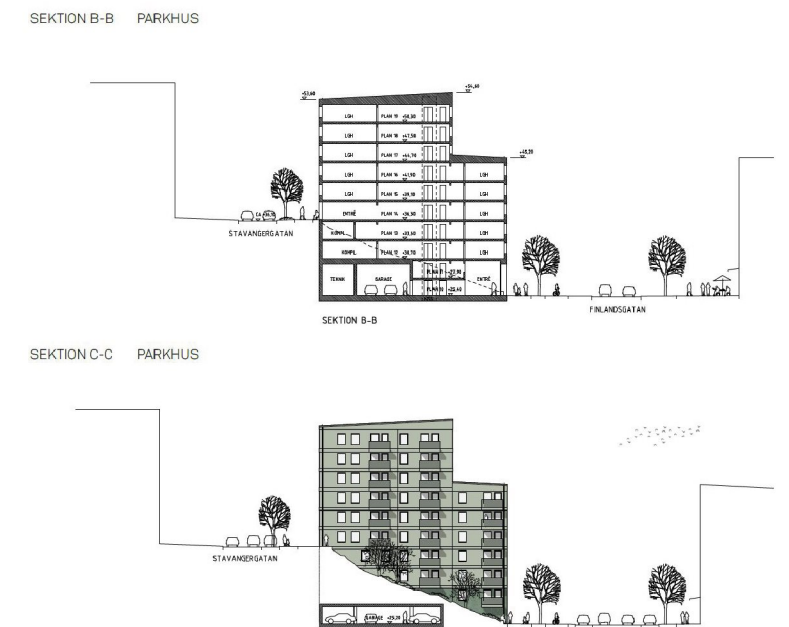

Vy från Underlag för samrådshandling. Link Arkitektur/Svenska bostäder. 2020 03 04

Konsekvensanalys kulturmiljö

För konsekvensanalysens tydlighet har förslaget här sammanfattats i påverkan avseende sex huvudsakliga företeelser:

- Stadsbyggnadsidén bakom Akalla och Husby
- Skogbeklädd höjd mellan Finlandsgatan och Hanstavägen
- Husbyplatån - topografi och skogbeklädd bergssluttning
- Kv. Saima 1 och kv. Kotka 1 - skogbeklädda sluttningar
- Förtätning i elektronikbyn

Finlandsgatan Samrådshandling Semrén Månsson/Veidekke. 2020 03 04

3.1 Beskrivning av förslaget

0 50 100

KV SAIMA, FINLANDSGATAN, AKALLA/HUSBY 1:1000

Illustrationsplan 20200317

3.2 Konsekvenser för kulturmiljön

Stadsbyggnadsidé bakom Akalla och Husby

Förslaget föreslår en tätare stadsbyggnad vid Finlandsgatan och Norgegatan än den omgivande enhetligt utformade bandstaden från 1970-talet. Det innebär att en ny mer stadsmässig karaktär och ett annat stadsplanemönster introduceras i Akalla och Husby. Befintlig bebyggelse karaktäriseras av grönytor i direkt anslutning till bostäderna - skogen och urberget är påtagliga inslag i stadsdelen. Bostadshusens entréfasader vänder sig mot gårdarna och utemiljöerna är ombonade och skyddade från biltrafik. Finlandsgatan fungerar idag som en trafikdominerande baksida och buffertzon mellan bostadsområden söder om gatan och arbetsplatsområdet norr om gatan. Förslaget innebär även ett nytt förhållningssätt till vägnät och att trafikintegrerade gaturum introduceras i områdets stadsplanemönster.

Förslaget innebär en förtätning av stadsdelarna Akalla och Husbys norra delar med nya bostäder, skola och förskola. Det karaktäristiska draget i den ursprungliga planeringen innebär att sparad naturmark gick ända in till byggnaderna i kvarteren, vilket ger en upplevelse av att möta bebyggelsen i grönska. Den nya föreslagna bebyggelsen i projektområdet med fasader i gatuliv mot Finlandsgatan kommer att genomgripande förändra gatans karaktär och påverka upplevelsen av den befintliga bebyggelsestrukturen och den stadsbyggnadsidé som ligger bakom.

Upplevelsen i vyer norrifrån av de sammanhängande och enhetliga skivhusen i Akalla ovanför Finlandsgatan kommer att försvinna. Skivhusen planerades dock ursprungligen med en baksida mot Finlandsgatan, vilket mildrar den negativa påverkan på det kulturhistoriska värdet.

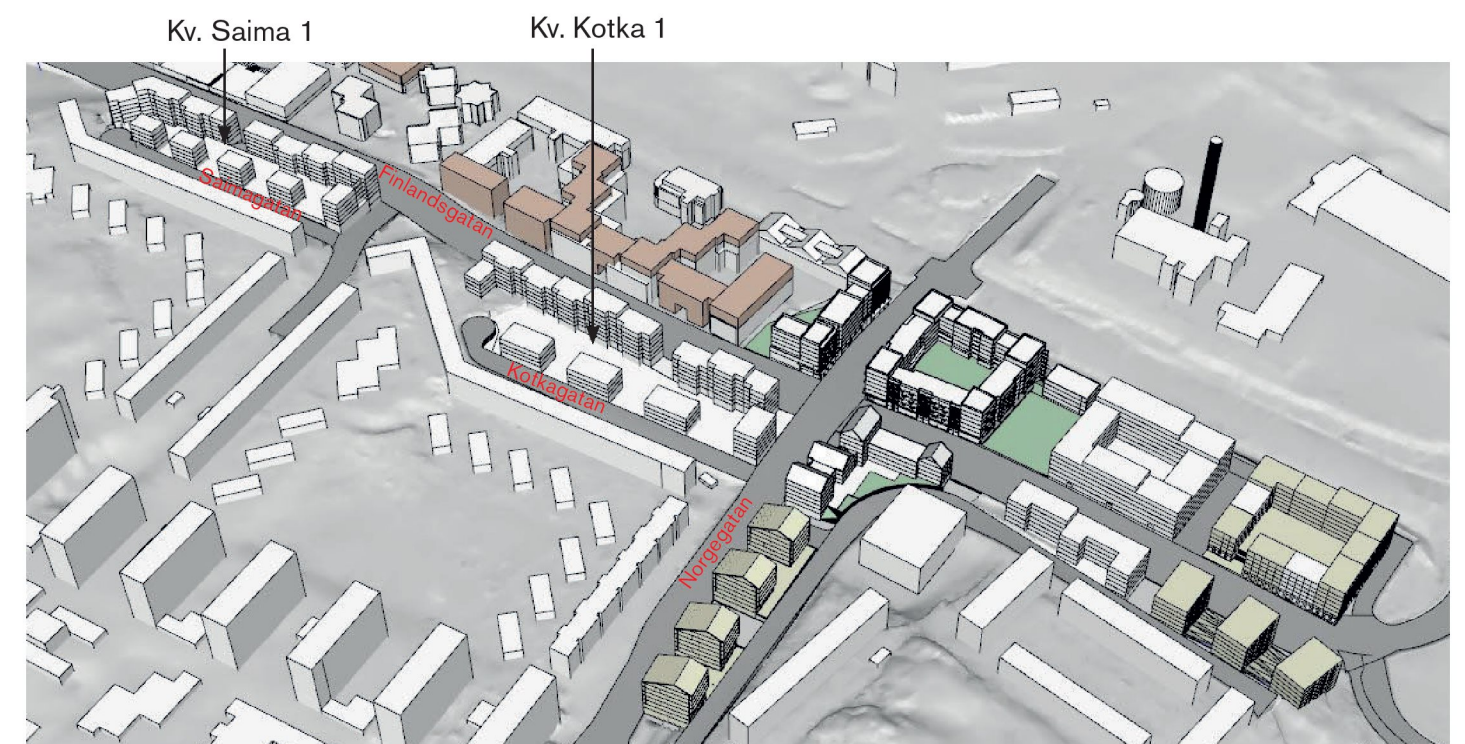
Mest negativt blir förslaget för Husby där upplevelsen av den branta Husbyplatån vid östra Finlandsgatan byggs bort. Husbyplatåns gröna branter är ett centralt uttryck för den ursprungliga stadsbyggnadsidé.

Finlandsgatan och Norgegatans norra del föreslås få en mer stadsmässig karaktär med slutna eller delvis slutna kvarter med tydliga gränser mellan privat och offentligt. Förslaget innebär en ny typ av stadsmiljö för området där entréer och lokaler är vända mot gatan. Förslaget längs med Finlandsgatans södra sida i kv. Kotka 1 och kv. Saima 1 innebär ny bebyggelse i 6-7 våningar. Närmast befintliga huslängor längs med Kotkagatan och Saimagatan föreslås punkthus i 4 respektive 5 våningar samt förskolor i två våningar. Detta är en ny byggnadstyp för Akalla och Husby. Förslaget förutsätter att två befintliga parkeringshus rivs. Även om parkeringsdäck i tre plan av betong utgör ett karaktäristiskt inslag i Akalla och Husby bedöms rivningen få begränsad påverkan på områdets kulturhistoriska värden. Vid Finlandsgatans östra ände föreslås tre slutna storgårdskvarter, även det en ny byggnadstyp för området.

Norgegatans breddning och justering, söder om Finlandsgatan, bedöms få marginell påverkan på kulturmiljön och upplevelsevärdena i området. Att Norgegatan förskjuts något till väster är positivt för upplevelsen av bebyggelsen i Husby. Det innebär att slänten upp mot Husby inte bebyggs utan bevaras. Mellanrum föreslås även mellan de nya punkthusen, vilket gör att den topografiska platån i Husby kommer vara möjlig att uppleva.

Planmosaik av stadsplaner från 1972, utsnitt del av Akalla, kv. Kotka 1 och Husby. Källa: SBK

Skiss Förstudie Finlandsgatan. Tengbom/Sisab. 20200128

3.2 Konsekvenser för kulturmiljön

Skogbeklädd höjd mellan Finlandsgatan och Hanstavägen

Förslaget innebär att Norgegatan förlängs norr om Finlandsgatan fram till Hanstavägen. Idag finns en T-korsning i mötet mellan Norgegatan och Finlandsgatan. I Norgegatans förlängning norrut finns en skogbeklädd höjd. Förslaget förändrar denna infrastruktur och föreslår istället en ny fyrvägsvägs korsning. Förlängningen finns i gällande detaljplan. Tanken är att förlängningen av Norgegatan ska bidra till att genomfartstrafik på Finlandsgatan undviks.

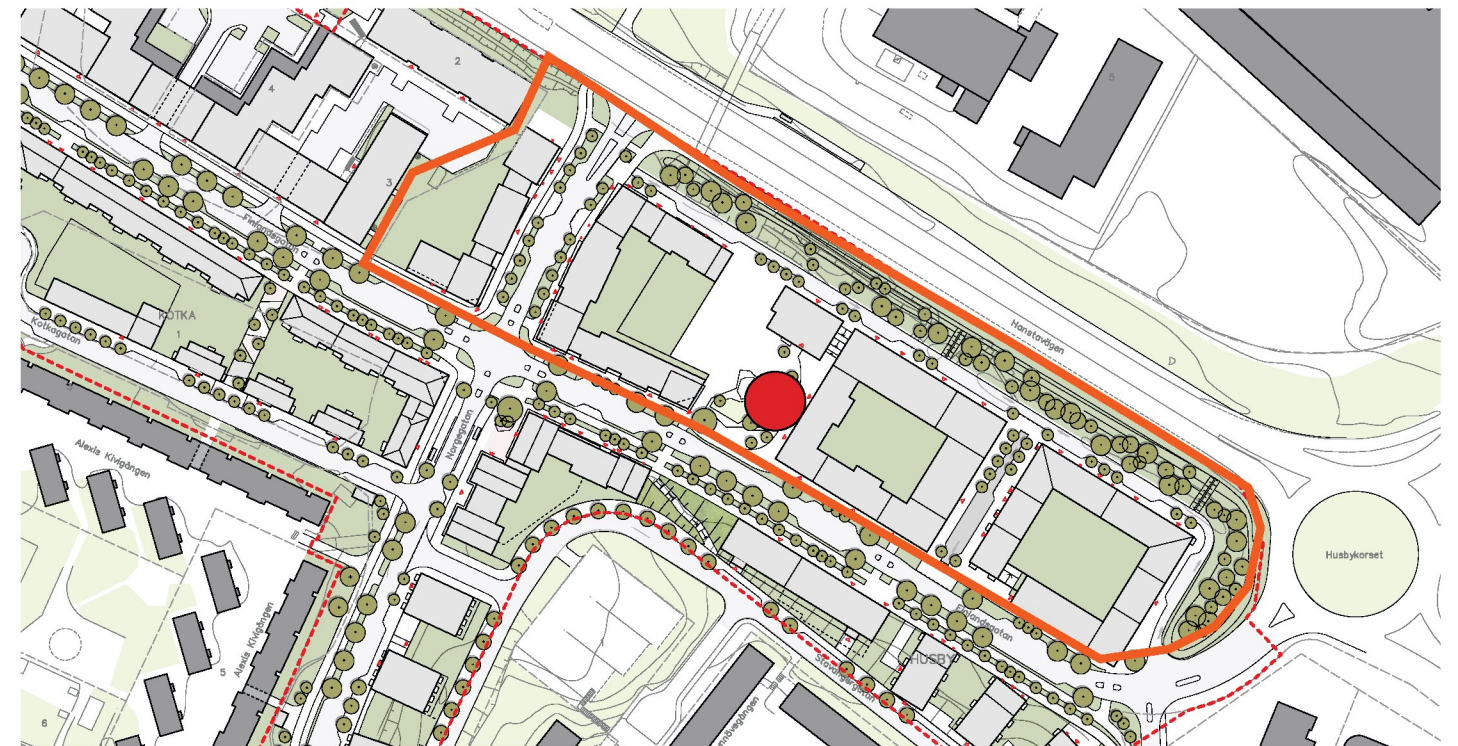
Åtgärden kommer att innebära bergssprängningar genom en befintlig skogbeklädd höjd. Den skogbeklädda höjden omvandlas till stadskvarter med ny storskalig bebyggelse på mellan 6-7 våningar öster och väster om den nya vägdragningen. Det medför att merparten av befintlig grönska försvinner. En del av den befintliga topografin bevaras i parken vilket är positivt. I övrigt jämnas dock områdets mark ut och den varierande topografin med berg i dagen och värdefulla träd går förlorade, vilket är negativt för områdets kulturhistoriska värde.

Sammantaget kommer detta att få stora negativa konsekvenser för topografin och grönsstrukturen i denna del av projektområdet. För den lokala miljön utgör skogspartiet idag en grön barriär mot den tunga trafiken på Hanstavägen. Ett grönt upphöjt område som avskärmar trafiken som annars omgärdar bostadsområdet. Området används idag för vistelse. Att den gröna barriären försvinner bedöms innebära en stor kulturmiljömässig påverkan.

I den skogbeklädda höjden bevaras en mindre grön yta mellan två stora byggnadsvolymer. I detta läge ligger en registrerad fornlämning, en stensättning med RAÅ-nummer Spånga 435:1. Stensättningen är en del av en större helhet, vilken utgör en omfattande struktur med historiska lämningar med ett högt kulturhistoriskt värde. Akalla och Husby är områden som är rika på forntida lämningar vilket vittnar om människors närvaro på platsen under lång tid.

Ortofoto. Skogbeklädd höjd markerad med orange. OBS ungefärlig placering av fornlämning utifrån FMIS, dess utbredning behöver utredas närmare. Källa: Lantmäteriet

Utsnitt preliminär illustrationsplan 20200317. Befintlig skogbeklädd höjd markerad med orange. Fornlämning markerad med röd. OBS ungefärlig placering av fornlämning utifrån FMIS, dess utbredning behöver utredas närmare.

3.2 Konsekvenser för kulturmiljön

Husbyplatån - topografi och skogbeklädd sluttning

Stadsdelen Husby är belägen på en höjd bestående av morän och urberg. Förslaget innebär att Husbyplatåns skogbeklädda sluttning norr om Stavangergatan bebyggs. Idag tar sluttningen upp höjdskillnaden mellan bebyggelsen och Finlandsgatan och är viktig för upplevelsen av Husbyplatån på avstånd. Skogen och urberget är två viktiga karaktärsdrag i området. Det upphöjda läget gör bebyggelsen väl synlig i landskapet, inbäddad i grönska. Detta har ett stort stadsbildsmässigt värde och identitetsskapande värde. Föreslagen bebyggelse påverkar det kulturhistoriska värdet negativt. Grönskan och värdefulla träd ersätts med höga flerbostadshus och förslaget innebär bergssprängningar.

Detta kommer att resultera i att läsbarheten av platsens karaktäristiska topografi försvinner. Vid placeringen av den befinliga bebyggelsen har stor hänsyn tagits till de lokala topografiska förhållandena och landskapet vilket medförde att flera skogsbackar och gröna ytor sparades. Den skogbeklädda bergssluttningen är även en del av en större struktur av gröna kilar som skapar variation i den stora skalan och förbinder Husby med det större friområdet Järvafältet. Området utgör en sammanhållen helhetsmiljö med en historisk kontinuitet. Kontrasten mellan den modernistiska bebyggelsen och grönstrukturen har ett stort samhällshistoriskt och miljöskapande värde vilket kommer påverkas negativt.

Vy över den skogbeklädda sluttningen från nordväst. Bebyggelsen omges av grönska och naturmark finns tätt inpå husen. Notera ett flertal fullvuxna tallar vilka kan fungera som karaktärs- och identitetsskapande solitärer.

Gångväg vid sluttningen.

Ortofoto Husby med gröna kilar. Skogbeklädd sluttning vid Finlandsgatan orangemarkerad

3.2 Konsekvenser för kulturmiljön

Kv. Saima 1 och kv. Kotka 1 - skogbevuxna sluttningar

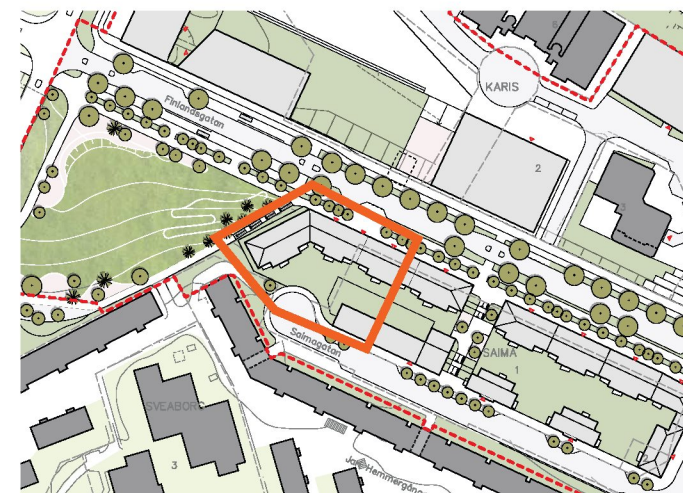
Sparad naturmark som går ända fram till byggnaderna är ett av de identifierade och karaktäristiska dragen i den ursprungliga planeringen. Detta har stor betydelse för det miljömässiga värdet och upplevelsen av att *möta byggnader i grönska*.

Förslaget innebär en generell minskning av gröna ytor längst med Finlandsgatan. Förutom de områden som tidigare pekats ut i östra delen av Finlandsgatan påverkas även mindre skogbevuxna sluttningar i anslutning till skivhusen i kv. Saima 1 och kv. Kotka 1, vilket påverkar kulturmiljön negativt.

Kv. Saima 1

Ortofoto. Skogbevuxen sluttning orangemarkerad

Utsnitt preliminär illustrationsplan 20200317

Vy från väster, kv. Saima 1, skogbevuxen sluttning

Kv. Kotka 1

Ortofoto. Skogbevuxen sluttning orangemarkerad

Utsnitt preliminär illustrationsplan 20200317

Vy från norr, kv. Kotka 1, skogbevuxen sluttning

3.2 Konsekvenser för kulturmiljön

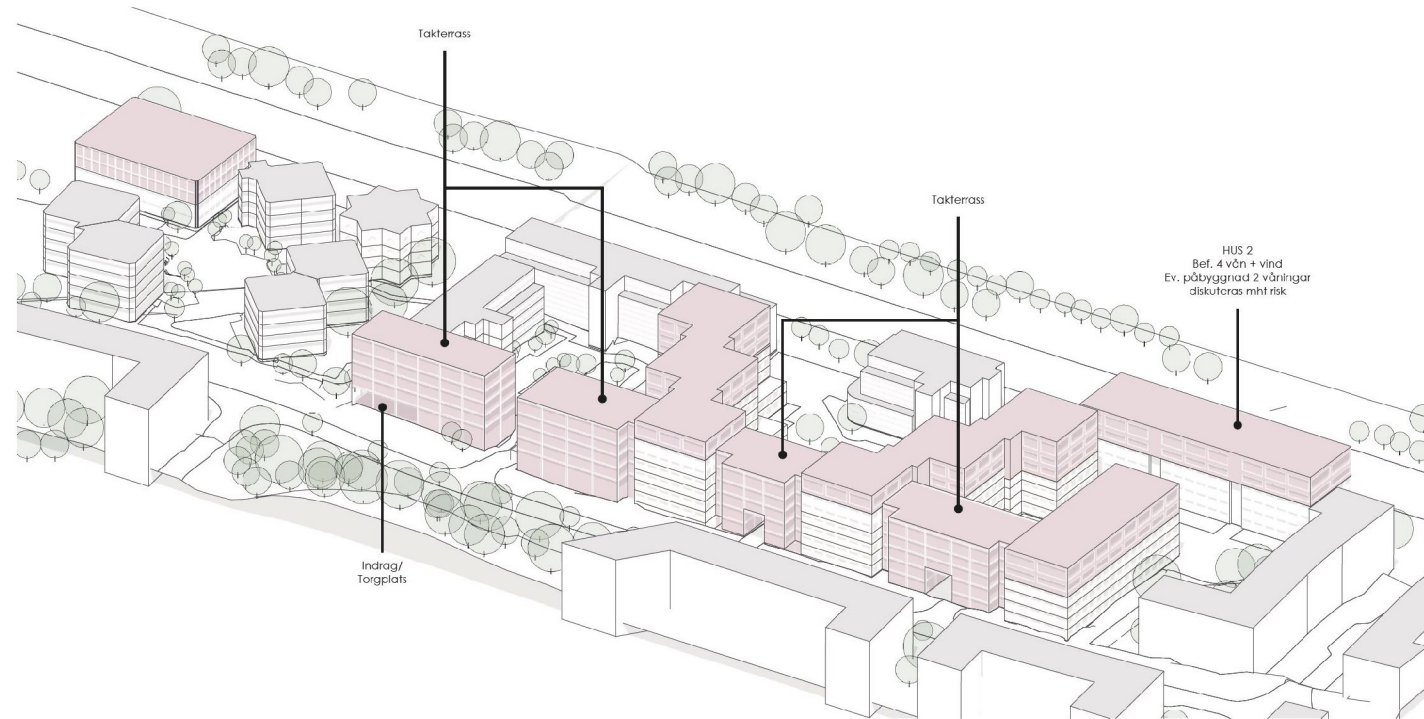
Förtätning i elektronikbyn

Den förtätning som föreslås norr om Finlandsgatan, inom kvarteren Karis och Ekenäs, utgörs av såväl nybyggnad som påbyggnader av befintliga kontorshus. Förslaget innebär att ett nytt gemensamt fasadmotiv bildas mot Finlandsgatan. Påbyggnad sker även av parkeringshuset i kvarteret Karis.

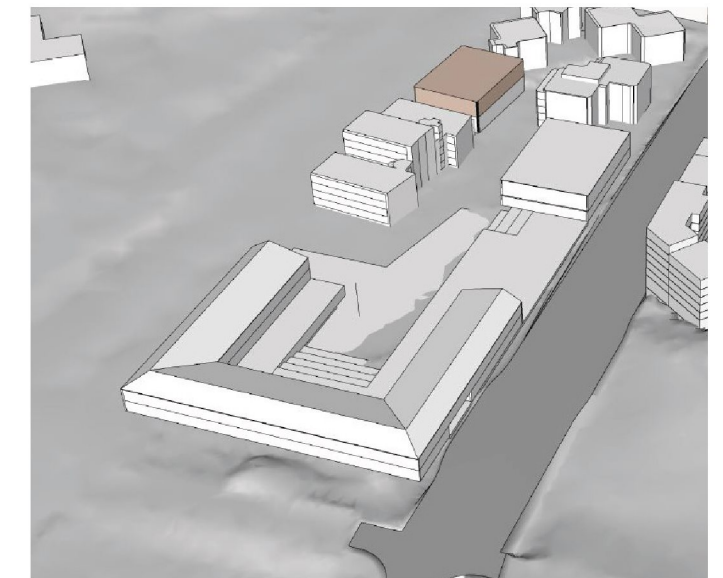
Positivt med förslaget är att den mest värdefulla bebyggelsen, utifrån stadsmuseets kulturhistoriska klassificering, i kvarteret Karis lämnas opåverkad av förslaget. Årsringen från 1980-talet kommer fortfarande vara möjlig att upplevas friliggande inom det tidigare arbetsplatsområdet.

Den nya skolbyggnaden inklusive idrottsbana och skolgård är ett positivt förslag eftersom planområdets västra utkant idag upplevs som identitetslös och att ny bebyggelse kan ge denna del av området en tydligare karaktär och ett sammanhang.

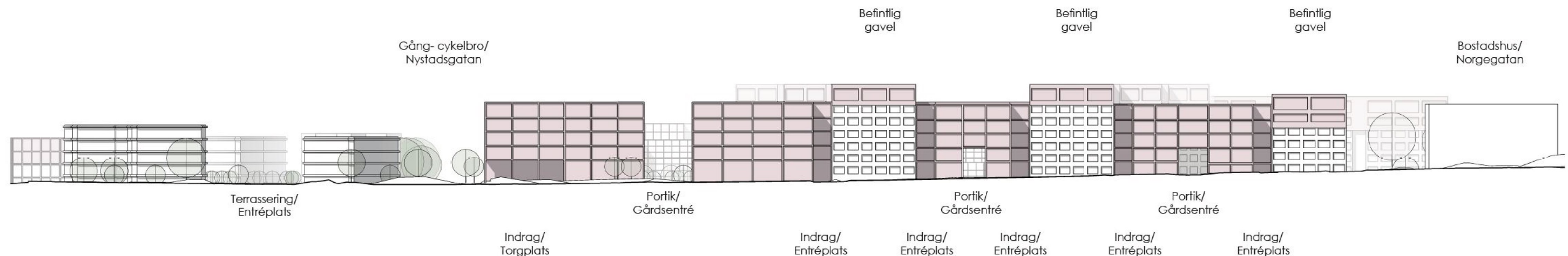
Den övergripande förändringen bedöms få stor påverkan på upplevelsen av den lokala miljön och befintliga strukturer kring Finlandsgatan. Förslaget innebär en ny utformning av fasaderna i gatuliv med Finlandsgatan och att de inom området ovanliga sadeltaken försvinner. Därtill innebär åtgärderna att befintlig karaktär med friliggande kontorshus delvis försvinner. Förslaget mildras dock genom att det som helhet bedöms få begränsad påverkan på det förhållandevis låga kulturhistoriska värdet hos befintlig bebyggelse.

Ovan: axonometri över kvarteren Karis och Ekenäs.
Nedan: elevation av samma kvarter, Finlandsgatan mot söder.
Skisser upprättade av Hermasson, Hiller, Lundberg.

Ovan: Skiss Förstudie Finlandsgatan. Ny skola i korsning med Vandagatan. Tengbom/Sisab. 20200212.

4.1 Ta tillvara och utveckla

Rekommendationer:

- Den skogbevuxna sluttningen vid Husbyplatån, norr om kv. Stavanger, bör inte bebyggas i sin helhet när området utvecklas. Upplevelsen av den upphöjda bebyggelsen i Husby inbäddad i grönska har ett högt kulturhistoriskt värde. Det är viktigt att det tas tillvara i den nya planstrukturen. Den ursprungliga stadsbyggnadsidéen har ett stadsbildsmässigt och identitetsskapande värde i detta läge.
- Volymen längst österut på Finlandsgatans norra sida skulle med fördel kunna utvecklas till ett landmärke för den nya stadsgatan. Det kan också bli ett sätt att skapa ett tydligt möte mellan den ursprungliga stadsbyggnadsidéen och den nya årsringen, förutsatt att en större del av den skogsbevuxna sluttningen bevaras.
- I kv. Saima och Kv. Kotka bör ett större tillvaratagande av de skogbevuxna sluttningarna övervägas än vad som illustreras i föreliggande förslag. Även här har grönstrukturen betydelse för den befintliga bebyggelsekaraktärens tydlighet och identitet.
- Idag fungerar Finlandsgatan som en baksida och genomfartsgata. Att omvandla och förtäta den till en levande stadsgata påverkar kulturmiljön. Det är viktigt att den nya årsringen inte förtar den befintliga bebyggelsekaraktärens tydlighet i allt för många lägen. Det kommer i så fall påverka bebyggelsens stadsbildsmässiga värden negativt. Önskvärt är att den nya bebyggelsen möter den befintliga på ett respektfullt sätt där båda årsringar tillåts komma till sin rätt. Norgegatans nya punkthus är ett positivt exempel på där detta sker.
- Ta tillvara och bygg vidare på ”Akalla-mönstret” i de tillkommande byggnadernas kulörer när området förtäts.
- Enligt kulturmiljölagen 2 kap. 6 § är det *förbjudet att utan tillstånd rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.*

Det kan behövas ett större respektavstånd kring fornlämningen (RAÄ Spånga 435:1) för att den inte ska utsättas för onödigt slitage orsakad av ökad användning. Fornlämningen kan också vara i behov av en vårdplan och bör betraktas som en tillgång. Här finns en möjlighet att ta tillvara platsens kulturhistoriska berättelser i den nya stadsmiljön. Fornlämningar är fysiska spår som kan berätta om forntidens människors levnadssätt och skapa förståelse för landskapets kulturella processer.
- Inom ramen för föreliggande konsekvensanalys har det inte genomförts någon detaljerad inventering av bebyggelsen inom kvarteren Karis och Ekenäs, konsekvenserna är sålunda bedömda utifrån ett övergripande perspektiv vilket innebär att förslaget kan få större negativ påverkan i detalj. För att kunna ta ställning till påverkan på objektsnivå och konsekvenserna för enskilda byggnader skulle det vara nödvändigt att genomföra ytterligare fördjupande utredningar, exempelvis historik och värdering avseende de postmoderna uttrycken.
- En utmaning i förslaget är att ge Finlandsgatan en sammanhållen karaktär som relaterar på ett lämpligt sätt till den redan befintliga bebyggelsen, samt även skapa förutsättningar för Finlandsgatan som en levande stadsgata.

Källor

Litteratur

Hall, Thomas (red.), *Rekordåren: en epok i svenskt bostadsbyggande*, 1. uppl., Boverket, Karlskrona, 1999

Söderlind, Jerker & Skoglund, Per, *Stockholms satelliter: rekordåren 1960-1979*, Byggförl., Stockholm, 2000

Söderström, Göran & Bernhardsson, Siv (red.), *Stockholm utanför tullarna: nittiosju stadsdelar i ytterstaden*, Stockholmia, Stockholm, 2003

Tidskrifter

Artikel: *Husby: Bostadsområde på Järva. AB Svenska bostäders arkitektkontor*, i Arkitektur nr 5 1975, Byggmästarens förlag: Stockholm, 1975

Internet

Bebyggelseregistret:

<http://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/sok/search.raa>

Fornsök:

<https://app.raa.se/open/fornsok/>

Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering:

<https://stadsmuseet.stockholm.se/om-hus2/klassificering-och-k-markning/stadsmuseets-kulturhistoriska-klassificering/>

Kulturmiljöbild:

http://kmb.raa.se/cocoon/bild/public_search.html

Lantmäteriet:

<https://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>

Digitala stadsmuseet:

<http://digitalastadsmuseet.stockholm.se/fotoweb/>

Svenska Bostäders bildberättelse:

<https://www.svenskabostader.se/var-historia/omraden/husby-akalla--tidernas-storsta-byggprojekt/>

Rapporter

Kulturmiljöutredning *Husby, Norra Järva*, Bjerking, 2018-02-01

